

A SZOCIÁLIS SZÖVETKEZETEK JOGI ÉS ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI A MISKOLCI, A TISZAÚJVÁROSI ÉS A MEZŐKÖVESDI JÁRÁSOKBAN*

MÉLYPATAKI GÁBOR** – OLAJOS ISTVÁN***

Az alternatív foglalkoztatási módok vizsgálata a jövő munkaerőpiacának egyik fontos eleme. Egyszerre tapasztalhatunk munkanélküliséget és munkaerőhiányt. Egyes vélemények szerint az aktív korú de inaktív szereplők bevonásával javulhatna a foglalkoztatási helyzet. Hozzá kell tenni a fentiekhez, hogy ennek a munkaerőnek jelentős része rászorulóként szociális ellátásokban részesül és közfoglalkoztatási programokban vesz részt. A közfoglalkoztatási programok leépítése azonban elkezdődött, ezért egyre inkább más típusú szociális foglalkoztatás, amire figyelemmel kell lenni. Mindezek a tényezők kifejezetten igazak az Észak-Magyarország régióra, ezért választottuk ki a címben is jelzett három járást. Tanulmányunkban szeretnénk megvizsgálni, hogy az egyik legjelentősebb szociális foglalkoztatással összefüggő jogi eszköz, a szociális szövetkezet általi foglalkoztatás hogyan is valósul meg kritikus munkaerőpiacokon.

Kulcsszavak: szociális szövetkezet, szociális foglalkoztatás, Miskolci járás, Mezőkövesdi járás, Tiszaújvárosi járás

Exploring alternative forms of employment is an important element of the future labour market. We can experience unemployment and shortages at the same time. According to some, the employment situation could be improved by including active inactive people. It should be added that a significant proportion of this workforce is in need of social benefits and is involved in public employment programs. However, the reduction of public em-

* A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

** DR. MÉLYPATAKI GÁBOR
PhD egyetemi adjunktus
Miskolci Egyetem ÁJK
Civilisztikai Tudományok Intézete
Munka- és Agrárjogi Intézeti Tanszék
jogmega@uni-miskolc.hu

*** DR. OLAJOS ISTVÁN
PhD egyetemi docens
Miskolci Egyetem ÁJK
Civilisztikai Tudományok Intézete
Munka- és Agrárjogi Intézeti Tanszék
civoliga@uni-miskolc.hu

ployment programs has begun and therefore increasingly other types of social employment need to be addressed. All of these factors are particularly true for the region of Northern Hungary, so we chose the three districts mentioned in the title. In this paper, we would like to examine how one of the most important social employment related legal instruments is the employment of social cooperatives in critical labour markets.

Keywords: *social cooperative, social employment, Miskolc district, Mezőkövesd district, Tiszaújváros district*

Bevezetés

A hazai foglalkoztatási viszonyok között egyre inkább előtérbe kerülnek az alternatív foglalkoztatási formák. Ezen foglalkoztatási formák életre hívásának az oka, hogy a leghátrányosabb helyzetű régiókban az országos munkaerőpiaci standardhoz képest eltérő feltételrendszerek érvényesülnek. Sok esetben olyan területeiről beszélünk az országnak, melyben kiemelt eleme kell, hogy legyen a foglalkoztatás szociális szegmense.¹ A centrum-periféria kettőségében írhatóak le leginkább az egyes területek közötti különbségek.² A különbségek áthidalására a jogalkotó több jogi és gazdasági eszközt is kitalált. Ezek közül az egyik legjelentősebb a társadalmi vállalkozások megindításának a szorgalmazása. A jogintézmény nem rendelkezik túl nagy múlttal a hazai viszonyaink között. Amióta pedig megjelent, azóta pedig jelentős mértékben a civil szférával és szociális gazdaságokkal kapcsolják össze őket, pedig ha kicsit később is, az akadémiai és a gazdasági szférában is fellelhetők.³ A hazai viszonylatban egységes fogalma nincs ennek a formának. Ez nehézségeket okoz ezen vállalkozások jogi formáinak a vizsgálata során. A fentiek alapján nincs egy olyan jogilag meghatározott társasági forma, ami csak a társadalmi vállalkozásokat jelöli. A társadalmi vállalkozás mint körülírható definíció elsősorban a vállalkozások szociális funkcióit emeli ki és nem a formai sajátosságait. Így az rt.-től kezdve a kft.-én át a szövetkezetig a legváltozatosabb formát ölthetik ezek a vállalkozások. A fentiek alapján azonban mégsem állíthatjuk egyértelműen, hogy az egyes eltérő társasági formákban megvalósuló társadalmi vállalkozások keretében ne lennének markáns eltérések az egyes formák között. A különbség fő alapját az adott társasági formák között az adja, hogy inkább vagyonegyesítő vagy személy-

¹ A szociális szegmens többféleképpen is értelmezhető, de elsősorban itt nem a szociális szolgáltatások nyújtására gondolunk, hanem a foglalkoztatási tevékenységre mint szociális elemre.

² Lásd bővebben *European Job Monitor 2019*. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19036en.pdf, 2019. december 2.

³ G. FEKETE Éva – BEREZSKY Ádám – KÁDÁRNÉ HORVÁTH Ágnes – KISS Julianna – PÉTER Zsolt – SIPOSNÉ NÁNDORI Eszter – SZEGEDI Krisztina: *Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről*. Zárótanulmány az OFA Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. megbízásából, a GINOP-5.1.2-15-2016-00001 *PiacTárs* kiemelt projekt keretében, Miskolc, 2017, 56.

egyesítő társaságról beszélünk-e. A tanulmány keretei között mindegyik formának a kibontását nem vállaljuk.

Azt látjuk, hogy a társadalmi vállalkozások esetében vannak gyakrabban és kevésbé gyakrabban alkalmazott formák. A kutatásunk középpontjába a szövetkezeti formát állítottuk, mint ami a személyegyesítő jelleget valósítja meg. A szövetkezeti formák közül is kiemelkedik egy típus, ez pedig a szociális szövetkezet. A szociális szövetkezet alapvető célja, hogy a hátrányos helyzetű személyeket az elsődleges munkaerőpiacra átvezesse. A közfoglalkoztatás jelentőségének csökkenésével még inkább előtérbe kerülnek az olyan speciális formák, melyek funkciója, hogy kezelje a közfoglalkoztatás megszűnését vagy jelentős csökkentését. Éppen ezért kutatásaink kétirányúak. Egyrészt először szeretnénk bemutatni a szociális szövetkezet jogi karakterét, másrészt azt, hogy jogi és gazdasági ismérvek alapján milyen hatása van egy adott földrajzi területen. Az általunk választott régió a Miskolci járást, a Tiszaújvárosi járást és a Mezőkövesdi járást foglalja magában.⁴ A vizsgálat során a jogi és társadalmi hatásokat is egyaránt vizsgáljuk majd.

Kérdés lehet, hogy miért a fent vázolt régiót választottuk. Ennek három indoka is volt. Az egyik indoka a földrajzi kötődésünk, a második a régió foglalkoztatottsági adatai, végül pedig mert egyes felmérések szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található a legtöbb szociális szövetkezet.⁵

1. Szövetkezet – szociális szövetkezet

A tanulmányunk középpontjában a fentiek alapján is a szociális szövetkezet áll. A szociális szövetkezet egy speciális szövetkezeti forma, mely hord magán általános szövetkezeti jegyeket és különleges jegyeket.

1.1. A szövetkezet

A szövetkezet olyan személyegyesítő társaság, melynek gazdasági értelemben a legfontosabb intézménye az, hogy kettős cél vezérli. Külsőleg és működésében ez a forma is profitorientált vállalkozás, mely az alapanyag beszerzése után külső viszonyaiban a profit maximalizálására törekszik. Belső jogviszonyai azonban lényegesen eltérnek ettől.

⁴ Több kutatás és publikáció foglalkozott már az abaúji régióval, így mi azok eredményére csak utalni fogunk. Lásd bővebben: LIPTÁK Katalin – SZENDI Dóra – MUSINSZKI Zoltán: Munkaerő-piaci folyamatok elemzése az Abaúj térségben. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek* 2019/2., 22–30.; LIPTÁK Katalin: Kistérségi szintű HDI becslés az Észak-magyarországi régióban. In: *Doktoranduszok Fóruma 2009. A Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa, Miskolci Egyetem Innovációs és Technológia Transzfer Centrum (szerk.: Karajz Sándor), Miskolc, 2009, 7.*

⁵ SZEMÁN Judit: A szociális szövetkezetek működésének tapasztalatai Magyarországon. In: Torgyik Judit (szerk.): *Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció*. International Research Institute s.r.o., Komárno 2018, 61.

A tagsági viszony létrejöttének feltétele egy minimális tőkeszolgáltatás, mely a szövetkezetben belül a szavazati, a vagyonnal történő rendelkezési és a tisztségviseléshez való jogot keletkezteti.

A szövetkezet belső viszonyaira azonban nincs hatással az, hogy a szövetkezetbe ki, mennyi vagyont visz be, minden, az alapvető tőkeszolgáltatásnak és az esetleges pótbefizetési kötelezettségnek eleget tevő tagot megillet az egy szavazat joga.

Az eltérő tőkebevitel csak a felosztható vagyonból való részesedés kapcsán mutatható ki. A szövetkezet első zárszámadó éves közgyűlésén dönt az árbevétel költségekkel csökkentett részének levonása után arról, milyen részt képvisel a fel nem osztható és a felosztható vagyon a nyereségből.

A hatályos magyar szabályozás alapján a szövetkezet felosztható nyereségének 50 százalékat kell a beadott törzsbetétek szerint felosztani, míg a maradék 50 százalék felosztásáról olyan arányban kell rendelkezni, amilyen arányban járultak hozzá a szövetkezet tagjai a szövetkezet gazdasági céljainak megvalósulásához. Itt figyelembe lehet venni az elvégzett, de ki nem fizetett munkát, a közös célra rendelkezésére bocsátott alapanyag mennyiségét is. Tehát a nagyobb betéttel rendelkezők nagyobb részesedést kaphatnak, de csak a szövetkezet felosztható vagyonának fele erejéig.

A tagsági jogviszony egy érdekes alakzata a szövetkezetben az ún. befektető tag jogintézménye. Ezek a tagok kizárólag tőkét bocsátanak a szövetkezet rendelkezésére, amit utána a szövetkezettel kötött szerződés értelmében egy előre meghatározott kamatra számítanak, a szövetkezet tényleges működésének eredményétől függetlenül. Ez azt jelenti, hogy a kamat akkor is jár számukra, ha a szövetkezetnek nem keletkezik felosztható vagyona, de akkor is csak erre a kamatra számíthatnak, ha a szövetkezetnek többszörös felosztható vagyona keletkezik. Ők a szövetkezet tőkés tagjai. Ilyen jellegű jogviszony azonban a később tárgyalandó szociális szövetkezetekben nem lehetséges.

A szövetkezetben főszabály szerint nincs alapítási tőkeminimum, így a minimális törzsbetét sem meghatározott. Ez alól a kifejezetten tőkeegyesítő jellegű biztosítási, takarékpénztári és hitelszövetkezetek a kivételek.

A szövetkezetekbe a többi társaságtól eltérően viszonylag egyszerűen lehet belépni és kilépni. Az alapítás után a belépőnek el kell fogadni a szövetkezet meglévő alapszabályát, és a minimális tőkeszolgáltatást teljesíteni kell. Ezek után a belépésről a szövetkezet legfőbb szerve dönt. Ha a belépő tag képes a szövetkezet szociális és gazdasági céljainak teljesítését elősegíteni, akkor a belépés nem tagadható meg. A kilépéskor a kilépő tag megkapja a beadott minimális tőkét, és azt a hozamot, melyet az adott évben személyes közreműködése és vagyoni részesedése alapján neki a közgyűlés a vagyon felosztása kapcsán nyújthat. A szövetkezet alapító tagjai mellett a tényleges tagságról és az általuk befizetett törzstőke mértékéről a szövetkezet belső nyilvántartást vezet, és ezek alapján számol el a tagokkal. Mindezek alapján, a szövetkezet változó tagságú és tőkéjű társaságnak minősül.⁶

⁶ A szövetkezetek szabályozására lásd: PRUGBERGER Tamás – KÁROLYI Géza: A szövetkezet, mint gazdasági, szociális és foglalkoztatáspolitikailag jelentős jogalany. In: *Jogi*

1.2. Szociális szövetkezet⁷

A fentiekből is következik, hogy a szociális szövetkezetek főleg a személyegyesítő funkcióra fókuszálnak. A szociális cél elérése elsősorban a sajátos szövetkezeti-foglalkoztatási karakterében érhető tetten. A szociális foglalkoztatás szövetkezeti formában történő megvalósítása kifejezetten jelentőssé fog válni, mivel a 1139/2017. (III. 20.) Korm. határozat alapján a Kormány kötelezi a belügyminisztert a versenyszférában kialakult munkaerőhiányra figyelemmel, hogy a közfoglalkoztatási programokban résztvevők havi átlagos maximális létszámát 2020-ig folyamatosan 150 ezer főre csökkentse. Ennek a hatásai már most is érzékelhetők országos szinten és megyei viszonylatokban is. Az idei évben a Kazincbarcikai járásban nem történt közfoglalkoztatási program kiírása, a megye többi részében pedig csak limitáltan. A szociális szövetkezet azért is lehet megfelelő kiút sok esetben, mert az elsődleges munkaerőpiac részének tekinthető. Aki közfoglalkoztatásból átkerült szövetkezeti jogviszonyba, az az egyik megoldási forma lehet. Az átmenetet a tagi munkavégzés mint sajátos foglalkoztatási jogviszony jelentené. A tagi munkavégzés atipikus munkavégzési forma, melynek a feltételeit a tagi megállapodás tartalmazza. A tagi munkavégzés egy az Mt.-ben nem nevesített atipikus munkavégzési forma, mely speciálisan a szociális szövetkezetet jellemzi. Ebből adódóan egy speciális szövetkezeti jogviszony. Maga a szövetkezeti törvény is kiemeli, hogy a tagi munkavégzés önálló, más munkavégzésre irányuló jogviszonyt szabályozó törvény hatálya alá nem tartozó jogviszony, amelyben az elvégzett munka ellentételezése a tagi munkavégzés arányában részben vagy egészben a tagok által közösen megtermelt javak természetben történő átadásával is megvalósulhat. A bér természetben történő kiadása különösen fontos kérdés lesz azoknál a szövetkezeteknél, amelyek csak szolgáltatást nyújtanak. Az alábbiakban szeretnénk bővebben

Személyek az új Polgári Törvénykönyvben. (Szerk.: Gondosné Pusztahelyi Réka), Novotni Kiadó, Miskolc 2013, 187–212.; RÉTI Mária: Globalizáció – Fenntarthatóság: A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről. *Szövetkezés* 2016/1., 18–40.; RÉTI Mária: A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól. *Szövetkezés* 2015/1., 19–41.; RÉTI Mária: *Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban?* <http://szoszov.hu/dr-reti-maria-mit-biztosit-ma-a-jogszabalyi-hatter-magyarorszagon-a-szocialis-szovetkezetekkel> (2017. február 28.); OLAIOS István – PRUGBERGER Tamás: A szövetkezet intézményének új jogi szabályozása. *Jogtudományi Közlöny* 2001/12., 459–470.; CSÁK Csilla: A mezőgazdasági tevékenység végzésének szervezeti és funkcionális keretei. In: *Szociális farmok létrehozása Magyarországon.* (Szerk. Csák Csilla et al.), Szimbíózis Alapítvány–Nyitott Könyvműhely, Miskolc, 2015, 162–171.; BOBVOS Pál: Szociális juttatások a fel nem osztható alap terhére. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica* 2016/79., 111–117.; CSÁK Csilla: A szövetkezeti hitelintézetek identitása. *Szövetkezés* 2012/1–2., 93–99.; BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog: a Polgári Törvénykönyv alapján.* SZTE ÁJK, Szeged, 2016; KLÁRA BAK – MÁRIA RÉTI: Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung. *JAEL* 2013/8., 5–22.

⁷ A kutatásunknak nem képezi tárgyát a Start szövetkezetek elemzése.

kifejtteni az egyes tevékenységek eloszlását, de annyit előljáróban leírhatunk, hogy nem a klasszikus szövetkezeti tevékenységek dominálnak. Több szövetkezet esetében értelmezhetetlen a természetbeni bér. További probléma, hogy bér kiadását természetben a munkajogi szabályok nem engedik. Ezt annak ellenére meg kell jegyeznünk, hogy a szövetkezeti törvény alapján a tagi munkavégzés nem minősül munkajogviszonynak. A szövetkezeti törvény azonban a foglalkoztatási feltételeket nem határozza meg, hanem a felekre bízta, hogy a részleteket az alapszabályban rögzítsék.⁸ Egy további kérdés, hogy a felek milyen minta alapján alakítják ki a sajátos jogviszonyukat, illetve a jogalkotó milyen alapon feltételezi a felek egyenlőségét.

A szociális szövetkezet tagi munkavégzési jogviszonyban lévő tagja a tagsági jogviszonya fennállása alatt más foglalkoztatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyt létesít vagy tart fenn, e jogviszony tartama alatt a szociális szövetkezettel fennálló tagi munkavégzési jogviszonya szünetel. A szociális szövetkezet sem halmozhatja a jogviszonyokat. A szociális szövetkezet és szövetkezeti tag között egyidőben nem állhat fenn két különböző foglalkoztatási jogviszony. A felek választása alapján vagy a tagi munkavégzés alapján történik a munkavégzés vagy munkaviszony alapján. Ez némileg össze is függ a szociális szövetkezet küldetésével, mely a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételeket teremt, valamint szociális helyzetük javítását egyéb módon próbálja elősegíteni.

A szociális szövetkezetek a közfoglalkoztatás jelentőségének csökkenésével egyre fontosabb tényezők lehetnek a helyi munkaerőpiac kialakításában. A közfoglalkoztatás csökkenésével keletkező foglalkoztatási űrt szükséges betölteniük. A mai piaci viszonyok között persze kérdéses, hogy milyen tevékenységgel és milyen kontextusban szükséges vizsgálni a működésüket. A szociális szövetkezetek finanszírozása négy oldalról valósulhat meg, melyből az állami támogatás és az önkormányzati támogatás a legnagyobb rész. Bozsik és társai által végzett kérdőíves felmérés alapján kiderült az is, hogy a gazdasági életben jelentkező klasszikus bevételi források és finanszírozási eszközök kevésbé fontosak.⁹ Ráadásul a címzett európai uniós támogatások sem különíthetők el sokszor az állami támogatástól. A szociális szövetkezetek így zömében közpénzfinanszírozott vállalati formának tekinthetők, ahol a fő problémát a termékek/szolgáltatások piacképessége jelenti, és a megfelelő célpiacon és értékesítési csatorna megtalálása.¹⁰

⁸ Részletesebb kifejtésére a cikk keretei között nincs lehetőség, de mindenképpen szükséges megjegyezni azt a problémát, hogy a munkajogi szabályok hiányában milyen mintákat fognak követni a szövetkezetek. A másik probléma, hogy a szövetkezet dokumentumai közül az alapszabály módosítása a legnehezebb. Gyakran a legrugalmatlanabb természetű jognyilatkozatoknak tekinthetjük, melyet funkciójában nem arra találtak ki, hogy munkajogi szabályok mentén folyamatos módosítás tárgya legyen.

⁹ BOZSIK Sándor – SZEMÁN Judit – MUSINSZKI Zoltán: A társadalmi vállalkozások finanszírozási modelljeinek összefoglalása és adaptációja a B.-A.-Z. megyei problémákra. In: *Pénzügy-számvitel füzetek IV.* (Szerk.: Bozsik Sándor), Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2019, 44–43.

¹⁰ BOZSIK et al.: i. m. 44.

Mivel álláspontunk szerint a szociális szövetkezetek szerepe egyre jelentősebb lesz, ezért ahogy a fentiekben említettük, elvégeztünk egy három járásra kiterjedő kutatást, melyben a cégszámokra támaszkodtunk.

2. A kutatás értékelése

A kutatás során három járás adatait vizsgáltuk, ahol rendelkezésre áll, társítunk más megyei vagy egyes járásokra vonatkozó adatot. A szociális szövetkezetek terén az egyik legkiterjedtebb kutatást az Abaúj régió vonatkozásában végezték.¹¹ A cégjegyzékben olyan releváns adatokat találtunk¹², melyekből következtetéseket tudunk levonni:

- a szociális szövetkezetek számának a változására és a szövetkezetek státuszára,
- az alaptőke nagyságára,
- a névhasználatra vonatkozó szabályok betartására,
- a jellemző fő tevékenységi körökre,
- a bevételek nagyságára.

A fenti adatokból kirajzolódik a három járásra vonatkozó adatstruktúra, melyből bizonyos általános tendenciák is megállapíthatók, illetve következtetni lehet az egyes szövetkezetek által kezelt adatvagyon jellegére és minőségére.

2.1. A szövetkezetek száma és státusza

A kutatásaink első lépéseként az összadat mennyiségét volt szükséges meghatározunk. Ebből állapítható meg, hogy mi a kiindulási halmazunk, mely alapként szolgál annak bemutatására, hogy az elmúlt időszakban mennyi szociális szövetkezetet alapítottak, és mennyi az, amely a szűrések időpontjában még működik és mennyi nem. A szűréseknél nem alkalmaztunk időbeli korlátozást, így az a szociális szövetkezetekre vonatkozó szabályok hatálybalépésétől 2019 októberéig keletkező adatokat tartalmazza. A szociális szövetkezetekre vonatkozó első szabályok 2006-ban léptek hatályba. A használt adatbázis azonban 2010-ig visszamenőlegesen szolgáltat adatokkal. A jelen esetben a vizsgált időperiódus a 2010 és 2019 közötti időszakot öleli fel.

A három járásban az elmúlt 10 évben összesen 181 szociális szövetkezet alapítását jelentették be a cégbíróságon. A szociális szövetkezetek megoszlása teljesen illeszkedik a centrum-periféria kettőségéhez. A Miskolci járás a központi járás, hiszen Miskolc mint központ nemcsak a járás, de a megye központja is. Egyben megyeszékhely és járási központ is. Ebből is adódik, hogy ennek a területnek a súlya nagyobb súllyal esik a latba, és eredményezi azt a képletet, hogy a szociális szövetkezetek ott jelentkeznek nagyobb számban, ahol amúgy is, a vizsgált többi

¹¹ LIPTÁK Katalin: Változó munkaerőpiac?! Munkaerő-piaci előrejelzés az Észak-magyarországi régióban. *Területi Statisztika* 2014/3., 220–236.; LIPTÁK Katalin – SZENDI Dóra – MUSINSZKI Zoltán: i. m. 22–30.

¹² A kutatásunkhoz az Opten Cégtár Light adatbázisát használtuk.

régióhoz képest, fejlett ipari és piaci környezet működik, és kevésbé jelentkeznek azok a foglalkoztatási problémák, mint a másik két vizsgált földrajzi területen.

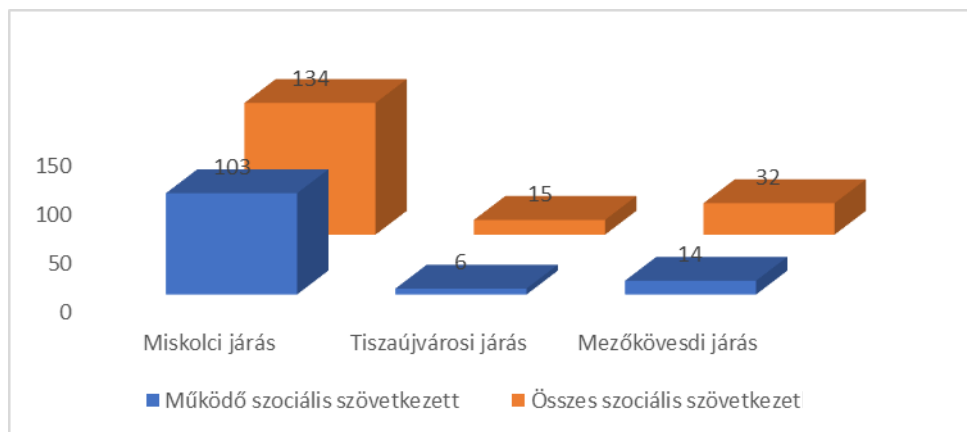

1. ábra

A szociális szervezetek számának megoszlása járásonként

A fenti adatokat érdemes még egy közös kontextusban elhelyeznünk. Mindhárom járás sűrűn lakott mikrorégiója az országnak, ezért az átlagosnál nagyobb település-sűrűséggel is rendelkeznek. A Miskolci járásban 38 település található, a Tiszaújvárosi járásban 16, míg a Mezőkövesdi járásban 23 település. A települések között zömében kis lélekszámúakat találunk és néhány nagyobb várost, köztük a járási központokat Mezőkövesd és Tiszaújváros is, illetve megyei jogú városként Miskolc. Ha a települések számát párba állítjuk az elmúlt 10 évben bejelentett szociális szervezetek számával, akkor is jól kirajzolódik, hogy a Miskolci járás domináns.

Az összes alapításhoz képest a kutatás lezárásakor működő szociális szervezetek száma természetesen jóval alacsonyabb.

2. ábra

A működő szociális szervezetek aránya

Átlagosan az összes alapított szociális szövetkezet 67,95 százaléka működött az adatgyűjtés időpontjában. Az egyes járások adatait külön az adott járásról szóló fejezetben elemezzük, de előljáróban annyi megállapítható, hogy az egyes járásokban az átlaghoz képest lesznek eltérések. A fentiekből is látható, hogy minden torzító hatás ellenére érvényesülnek a piaci mechanizmusok a szociális szövetkezetek fennmaradása tekintetében. Érdekes azonban megvizsgálnunk azt is, hogy azok a szociális szövetkezetek, amelyek megszűntek menetközben, milyen jogcímenek tették ezt. A megszűnt szövetkezetek közé soroljuk azokat is, melyeknek a bejegyzését elutasították. Bár erre vonatkozóan csak a Mezőkövesdi és a Tiszaújvárosi járásokból szereztünk adatokat, így azokat az összesítésben nem, de a járásokra vonatkozó külön elemzésben megjelenítjük. Az adatokból kitűnik, hogy 58 szövetkezet szűnt meg, illetve volt megszűnőben a vizsgálat lezártakor. A szociális szövetkezetek megszűnésének az esetei jelentős mértékben megegyeznek a többi társasági forma esetköreivel. A megszűnt szociális szövetkezetek közül 33-ban végelszámolással történt a megszüntetés. Ez annyit jelent, hogy a megszűnt szociális szövetkezetek kicsivel több mint 2/3-nak volt annyi vagyona, hogy az összes hitelezői igényt kielégítse a megszüntetési eljárás során. Azonban meg kell említenünk, hogy viszonylagosan nagy a kényszertörölések aránya is. Az 58 szövetkezetből 10 kényszertöréléssel került megszüntetésre. A fennmaradó százalékokon pedig az egyéb kategória esetkörei osztoznak.

Mielőtt a járásokra vonatkozó eredményeket vizsgálnánk, fontos még egy adatnak a kiemelése. Ez az adat pedig nem más, mint a fő tevékenységi kör meghatározása. A szociális szövetkezetek fő tevékenysége igen sokszínű. A konkrét elemzése az adatsornak majd az egyes fejezetekben fog megtörténni, de annyit előljáróban elmondhatunk, hogy sokszínű tevékenységi körökre jöttek létre szociális szövetkezetek. Jelentős mértékben kiemelkedő terület nem igazán mutatható ki. Az viszont elmondható, hogy azok a tevékenységek, amelyeket klasszikusan egy szövetkezethez társítunk, csekély részt képeznek az összes szociális szövetkezeteken belül.¹³ Ellenben sok olyan tevékenységre alapítottak szociális szövetkezetet, ami elsősorban furán hangozhat, és inkább társítanánk hozzá bt. vagy kft. formát. Ilyen példa lehet a kisállat-kereskedés, valaki a gépjármű adásvételi ügyleteket bonyolítja le ebben a formában. Érdekes módon a megyeszékhelytől távolabbi két vizsgált járásban szinte nem is történt olyan szövetkezet alapítása, amelynek a fő tevékenységi köre mezőgazdasági vagy ehhez hasonló jellegű tevékenység lett volna. Elsősorban az ipari termelésben és a szolgáltató tevékenységek nyújtásában számíthatunk a szociális szövetkezet szolgáltatásaira.

A fentiek alapján a szociális szövetkezet komplex, célok elérésére alkalmas társasági forma, mely a szociális alapú foglalkoztatásra épít. A szociális jelleg azonban nem a tevékenységre, hanem az elérendő célra fókuszál. A továbbiakban ennek megfelelően fogjuk megvizsgálni az egyes járásokra megkapott adatokat.

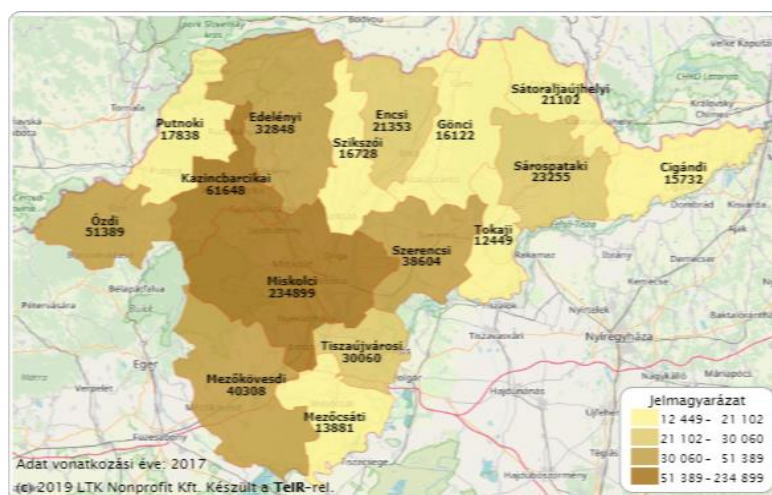
¹³ Gondolunk itt elsősorban a mezőgazdasági tevékenységekre.

2.2. A Tiszaújvárosi és a Mezőkövesdi járások adatainak elemzése

Az általános ismertető után áttérünk az egyes járások adatainak az elemzésére. A járásokat két csoportra bontottuk a vizsgálat szempontjából. A felosztást a fentiekben idézett centrum-periféria kettősségében szeretnénk megvizsgálni. Ennek megfelelően a Tiszaújvárosi járást és a Mezőkövesdi járást párhuzamosan azonos fejezetben mutatjuk be. A Miskolci járás pedig külön fejezetben kerül bemutatásra.

A Tiszaújvárosi járás és a Mezőkövesdi járás Borsod-Abaúj-Zemplén megye déli részein található járások. Fejlettségében és iparában némileg elmaradnak a Miskolci járás adataitól. A lemaradásuk azonban nem egyforma, ugyanis a Tiszaújvárosi járás is rendelkezik jelentősebb volumenű iparral, illetve az egy főre jutó jövedelem ebben a járásban a legmagasabb a megyében. Ezzel szemben a Mezőkövesdi járásban kevésbé jellemzők a nagy befektetők, a turisztikai ágazat egy-egy szegmense emelkedik ki. A különbségek ellenére azonban szükséges őket egységesen kezelni, mivel hasonló jellemzőkkel bírnak a társadalmi vállalkozások száma, működése és jellemzői terén. Mindkettő járásra jellemző továbbá, hogy az ipar és turiztika elsősorban a járási központra koncentrálódik, és kevésbé érvényesül a járás többi területén.

Az adatok tényleges elemzését megelőzően továbbá azt is szükséges kiemelnünk, hogy Tiszaújváros mesterséges megalapítása óta tipikusan iparváros és ipari régió, ezzel szemben Mezőkövesd környékén elsősorban mezőgazdasági termelésből tartották fenn magukat az emberek. Az ebből adódó különbségek már a foglalkoztatottsági adatokban is meglátszanak. Ennek egyik alapja, hogy a kedvezményezett járásokról szóló 29/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a Tiszaújvárosi járást nem sorolta be a fejlesztendő járások közé a Mezőkövesdi járást viszont igen. Ez a tényező már önmagában befolyásolhatja azon személyek számarányát, akinek szociális alapú foglalkoztatásra van szüksége. Az egyes járásokra vonatkozó adatokat az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszerből (továbbiakban TEIR) hívtuk le.

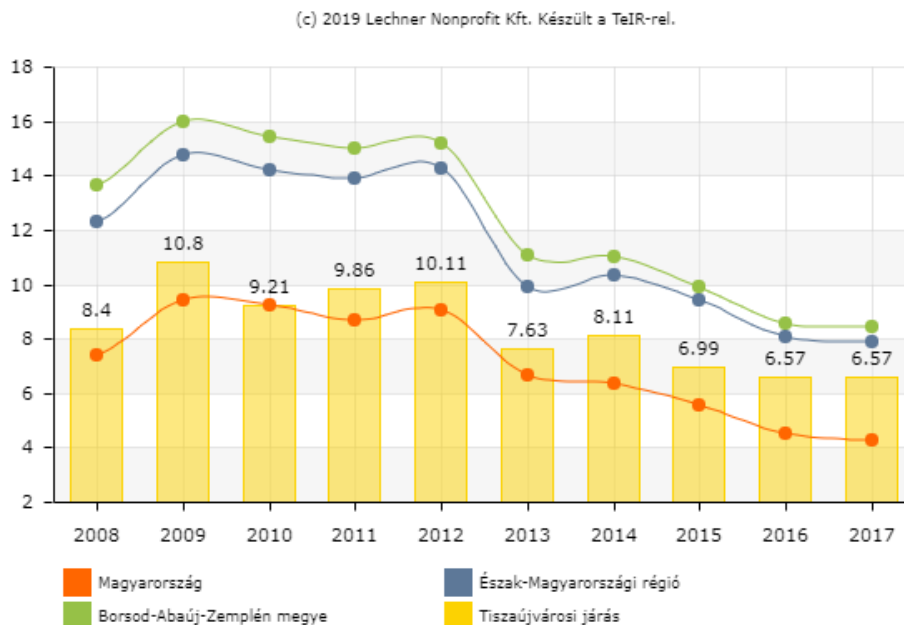
3. ábra

Az egyes járások lakossági adatai 2017-ből

A Tiszaújvárosi járás lakossága a TEIR 2017-es adatai szerint 30 060 fő, a Mezőkövesdi járásé pedig 40 308 fő. Jelentős eltérés nincs a két terület lakosságának számarányában, főleg, ha jelezzük, hogy a Miskolci járás összlakossága összesen 234 899 fő volt.

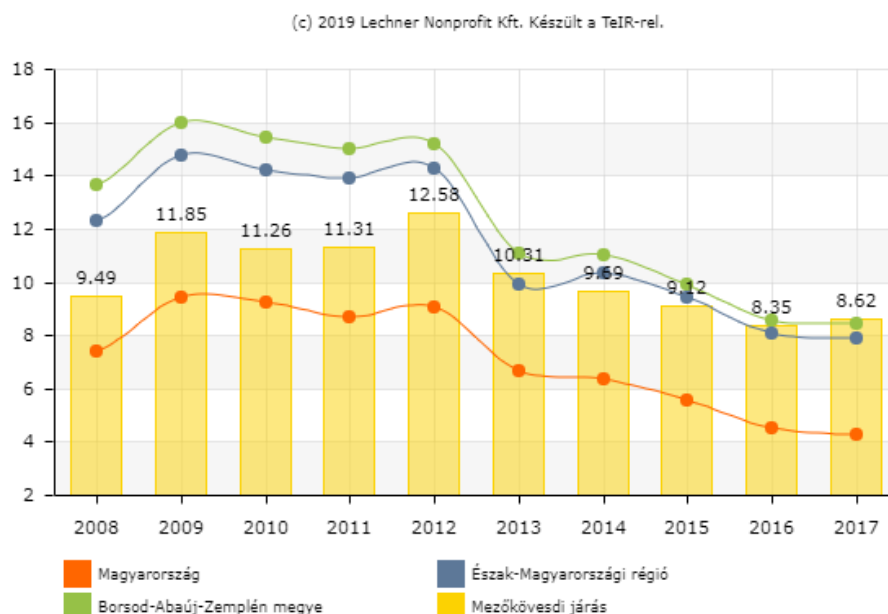
A lakosság számából megállapítható, hogy közepes méretű járásokról beszélünk, ha nem is országos szinten, de észak-magyarországi regionális szinten mindenképp. Ha ehhez mérten a területüket is megvizsgáljuk, akkor elmondható, hogy a Mezőkövesdi járásban alig 10 000 fővel több lakos 724 km²-en elszórva él, mely közel 2,5-szerese a Tiszaújvárosi járás területének. Ez a kettősség a már korábban is jelzett azon különbségből ered, mely az ipar és a mezőgazdaság kettősségéből adódik.

További fontos adalék, hogy a Tiszaújvárosi járásban a 30 060 főre 2017-ben 1296 fő regisztrált munkanélküli jutott, mely egy 6,57 százalékos ráta. Ez a 6,57 százalékos mutató megyei szinten a második legjobb ráta, de jócskán alatta van az észak-magyarországi és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei adatoknak is. Ehhez képest a Mezőkövesdi járásban a meglévő 40 308 főre a 2017-es adatok alapján 2119 fő regisztrált munkanélküli jutott. Ez az arány 8,62 százalékos munkanélküli-séget jelent, mely közel azonos volt a 2017-es Borsod-Abaúj-Zemplén megyei átlaggal. A Mezőkövesdi járást jellemző munkanélküliség az elmúlt 10 év átlagában a TEIR-ben található adatok alapján kb. 1,5-2 százalékponttal mindig magasabbak volt a tiszaujvárosi adatokhoz képest.

4. ábra

A Tiszaújvárosi járás munkanélküliségi adatai

5. ábra

A Mezőkövesdi járás munkanélküliségi adatai

A fenti adatsorok tükrében magától értetődő, hogy abban a járásban alakul több szociális szervezet, ahol nagyobb a merítés. Ehhez kapcsolódóan a mezőkövesdi térségben nemcsak a regisztrált munkanélküliek száma nagyobb, hanem a tartósan munkanélküliek száma is, mely 53 százalék, amíg ez Tiszaújvárosban 47 százalék. Ebből adódóan magától értetődőnek tűnik, hogy a Mezőkövesdi járásban 32 szociális szervezetet szerettek volna létrehozni az elmúlt 10 év viszonylatában, a tiszaujvárosi körzetben pedig 15-öt. A korábban ismertetett adatok alapján az előbbiből 14, az utóbbiból 6 működött az adatgyűjtés időszakában. Az alapított, illetve működő szociális szervezetek aránya mindkét járásban 50 százalék alatt van. A kinyert cégszűrés alapján az első szociális szervezeteket 2013-ban alapították.

Érdekes eltérés a két járás között, hogy a Mezőkövesdi járásban alapított szociális szervezetek 50 százalékát vagyis a 32-ből 16-ot Mezőkövesden alapítottak, melyből többet is azonos címre jegyezték be. Van olyan cím, melyre 7 különböző szociális szervezetet jegyezték be, ráadásul mindet ugyanabban az évben 2015-ben, és mindegyik meg is szűnt azóta végelszámolással. Hasonló a helyzet azokkal a szociális szervezetekkel is, melyek ehhez hasonlóan tömegesen vannak bejelentve azonos címekre. A Tiszaújvárosi járásban ezzel szemben az figyelhető meg, hogy a járási székhelyen mindösszesen 3 szociális szervezetet jegyezték be három különböző címre, és a háromból kettő a kutatás időpontjában még működött. A Mezőkövesdi

járásban területi nagyságánál, illetve egyéb adottságainál fogva is kijön a járási központ túlsúlya a szociális szövetkezetek alapítása terén, ehhez képest a Tiszaújvárosi járásban nincsenek ilyen súlyeltolódások.

Következő fontos információ, hogy a szociális szövetkezeteket milyen céllal alapították. Ha az alapítók komolyan gondolták, akkor az elsődleges cél a foglalkoztatási problémák kezelése. Ahogy azt korábban is említettük, a szociális szövetkezet esetében nem a tevékenység szociális, hanem a foglalkoztatás. Éppen ezért szükséges megvizsgálnunk azt is, hogy az egyes szövetkezetek mit jelöltek meg elsődleges tevékenységként. Ennek meghatározása a cégbekötések között található TEÁOR nyújt segítséget. A Mezőkövesdi járásban igazán domináns tevékenységet nem találni, mivel a társadalmi vállalkozások is általában ugyanazokra a tevékenységekre alapszanak, mint az egyéb társasági formáknál, vagy az egyéni vállalkozók esetében. Ha mégis említeni kellene olyan tevékenységi kört, ami kiemelhető, az a „máshová nem sorolt sporttevékenység”, a „csomagolás” és a „máshová nem sorolt oktatási tevékenység”. Ebből is látható, hogy elsősorban kereskedelmi tevékenység és szolgáltatásnyújtás történik. A Tiszaújvárosi járásban a „máshová nem sorolt közösségi társadalmi tevékenység” és a „zöldségfőle, dinnye, gyökér-, gumósnövény termesztése” fő tevékenységi köröket lehet kiemelni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy domináns lenne, csupán ezekre a tevékenységekre alakult a számban legtöbb szövetkezet.

Fő tevékenységi kör	Szövetkezetek száma a Tiszaújvárosi járásban	Szövetkezetek száma a Mezőkövesdi járásban
0113 Zöldségfőle, dinnye, gyökér-, gumósnövény termesztése	2	X
0150 Vegyes gazdálkodás	1	X
1395 Nem szőtt textil és termék gyártása (kivéve: ruházat)	1	X
1413 Felsőruházat gyártása (kivéve: munkaruházat)	X	1
2562 Fémmegmunkálás	X	1
3821 Nem veszélyes hulladék kezelése, ártalmatlanítása	1	X
4120 Lakó- és nem lakóépület építése	1	1
4511 Személygépjármű-, könnyűgépjármű-kereskedelem	X	1
4711 Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem	1	X
4729 Egyéb élelmiszer-kiskereskedelem	X	1
4789 Egyéb áruk piaci kiskereskedelme	X	1
4791 Csomagküldő, internetes kiskereskedelem	1	1
5520 Üdülési, egyéb átmeneti szálláshely-szolgáltatás	X	1
5530 Kempingszolgáltatás	X	1
5610 Éttermi, mozgó vendéglátás	1	X
6202 Információ-technológiai	X	1

Fő tevékenységi kör	Szövetkezetek száma a Tiszaújvárosi járásban	Szövetkezetek száma a Mezőkövesdi járásban
szaktanácsadás		
6209 Egyéb információ- technológiai szolgáltatás	X	1
6820 Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése	X	1
7022 Üzletviteli, egyéb vezetési tanácsadás	X	1
8130 Zöldterület-kezelés	X	1
8292 Csomagolás	X	3
8412 Egészségügy, oktatás, kultúra, egyéb szociális szolgálta- tás (kivéve: társadalombiztosítás) igazgatása	X	2
8559 M. n. s. egyéb oktatás	X	4
9319 Egyéb sporttevékenység	X	3
9499 M. n. s. egyéb közösségi, társadalmi tevékenység	2	2
9604 Fizikai közérzetet javító szolgáltatás	X	1

6. ábra

*Az egyes szociális szövetkezetek fő tevékenységi köreinek területi megoszlása
(saját szerkesztés)*

A két járás adatainak az összevetéséből az is kiderül, hogy nagyon kicsi a keresztmetszete azon fő tevékenységi köröknek, mely mindkét járásban megtalálható. Összesen három ilyen fő tevékenységi kör van, ami az elmúlt időszakban jelentkezett:

- 4120 Lakó- és nem lakóépület építése,
- 9499 M. n. s. egyéb közösségi társadalmi tevékenység,
- 4791 Csomagküldő, internetes kiskereskedelem.

Az adatokból az is látszik, hogy teljesen másfajta szolgáltatásokra van szükség az egyik, illetve a másik járásban. Az adatok önmagukban jelenthetnék az egyes járásokban jelentkező eltérő igényeket, hiszen a szociális szövetkezetek az elsődleges piac szereplői. A képet azonban némileg torzíthatja, hogy a szövetkezetek pályázati alapon igényelhetnek támogatást a működésükhöz, illetve egyes pályázatok pedig kifejezetten fő tevékenységi körökhöz kapcsolódnak. A jelen kutatás között a pályázatok hatását nem tudtuk vizsgálni, így azok pontos torzító hatását nem tudjuk felmérni, de mint létező körülményt szükséges megemlítenünk. A két vizsgált földrajzi terület különbözőségét adja az is, hogy a Tiszaújvárosi járás egy iparilag fejlettebb terület, mely nem igényli a szolgáltatások olyan széles körét társadalmi vállalkozások formájában, mivel azt más piaci alapon valósítják meg.

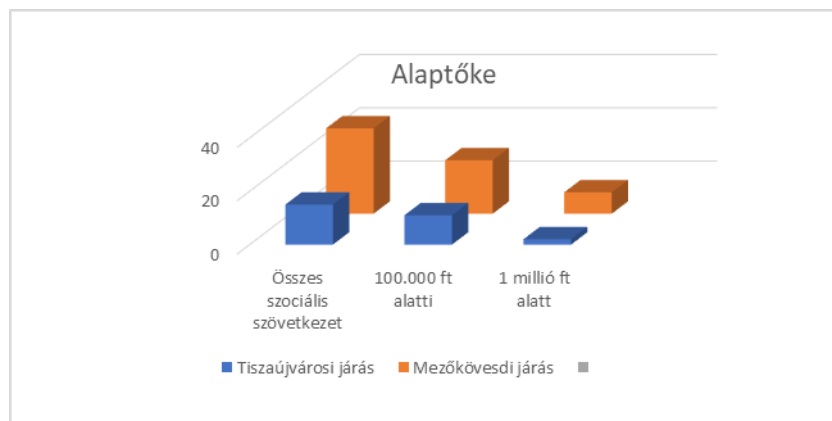
A szociális szövetkezetek egyik fő jellemzője az olcsó alapítás. Ez a tendencia megmutatkozik a két vizsgált járásban is. A szövetkezetek jellemzően 100 000 Ft alatti alaptőkével kerültek megalapításra, ami önmagában is több kérdést felvet. Az egyik kérdés, hogy hogyan lehet rentábilis működést biztosítani hosszú távon ilyen alacsony alaptőkével. Ehhez szükséges megvizsgálnunk, hogy a Mezőkövesdi járásban a 32 szociális szövetkezetből 19-et 100 000 Ft alatti tőkével alapított-

tak. Ebből a 20 szövetkezetből a kutatás időpontjában 6 működött, ebből 4-et 2018-ban alapítottak, 1-et 2015-ben, 1-et pedig 2013-ban. A Tiszaújvárosi járásban a 16 szövetkezetből 11-et alapítottak ilyen alacsony alaptőkével, melyből 4 működik jelenleg is, melyeket 2014–2016 között alapítottak.

Viszonylag kisebb azon szociális szövetkezetek száma, melyeket 100 000 Ft feletti, de 1 000 000 Ft alatti tőkével alapítottak. A Mezőkövesdi járásban 8 ilyen szövetkezetet alapítottak, melyből mind a 8 működött a vizsgálat időpontjában. A Tiszaújvárosi járásban ugyanilyen tőkével 2 szociális szövetkezet alapítására került sor, melyből a kutatás időpontjában mindkettő működött még.

A 7. ábra adatainak tükrében szükséges megvizsgálni azt, hogy ezek a szociális szövetkezetek rendelkeznek-e bevétellel. A bevétel vizsgálatánál fontos kiemelni, hogy a társadalmi vállalkozások kutatásának egyik alapkérdése a vállalkozások piaci alapú, önálló, támogatásoktól független bevételszerző képessége.¹⁴ A vizsgált cégadatokból az nem tűnik ki, hogy a bevétel mekkora részét teszi ki a támogatás. Annyi feltételezhető, hogy a jelentős bevétellel rendelkező szociális szövetkezetek esetében elhanyagolható a támogatás mértéke. A bevételre vonatkozóan a vizsgált adatok fényében reprezentatív adatokkal nem fogunk tudni szolgálni. A cégadatok az előző évi nettó árbevételt tartalmazzák. Ez az adatsor egy pillanatszerű felvétel a 2018-as adatokról. Ennek fényében is érdekes, hogy a legtöbb szociális szövetkezet esetében nincs adat a nettó árbevételről. A Mezőkövesdi járásban a 36 szociális szövetkezetből 21-re nincs adat. Ennek több oka is van. Az éppen végelszámolás alatt álló szövetkezetek esetében érthető, hogy nettó árbevétel nem feltétlenül realizálható. Az érdekesebb kérdés, hogy működő szociális szövetkezetek jelentős része sem rendelkezik ilyen adattal, vagy legalábbis az általunk használt cégadatbázis nem tartalmaz erre vonatkozó információt. A Tiszaújvárosi járásban a már említett 15 szociális szövetkezetből 8-nál hasonló a helyzet. Amely szociális szövetkezetek rendelkeztek nettó árbevétellel, egy elég széles skálát mutatnak. Mezőkövesd környéki szociális szövetkezetek esetében a szórás 84 000 Ft és 74 300 000 Ft között valósult meg. Tiszaújváros környéki szövetkezetek esetében a szórás 3 420 000 Ft és 112 783 000 Ft között valósult meg. A szélső értékek vizsgálatából is adódik, hogy a Mezőkövesdi járásban az alsó és felső érték között közel ezerszeres a szorzó, a Tiszaújvárosi járásban kb. negyven-szeres a szorzó. A jelentős mértékű nettó árbevételt tipikusan olyan szociális szövetkezetek érték el, melyek 100 000 Ft feletti tőkével jöttek létre, tipikusan kereskedelem és szolgáltatás nyújtásával foglalkoznak. Azt azért szükséges megemlíteni, hogy erre azért némileg rácsúfol a legnagyobb nettó árbevételt produkáló szövetkezet, mely 100 000 Ft alatti alaptőkével került megalapításra és a főtevékenységi köre fémmegmunkálás.

¹⁴ BERECK Ádám – BARTHA Zoltán: A társadalmi vállalkozások piaci bevételszerző képességének meghatározó tényezői. *E-CONOM* 2019/1., 103. (Doi: 10.17836/EC.2019.1.102)

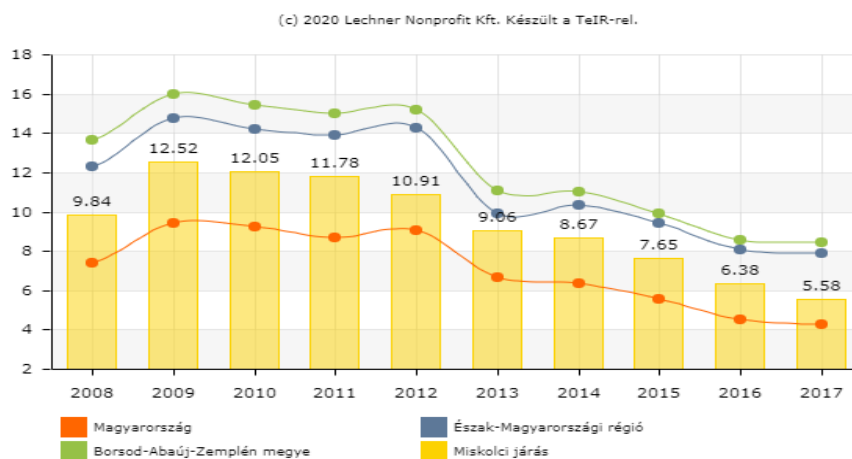

7. ábra

A szociális szervezetek megoszlása alaptőke mértéke alapján

Az adatsorokból kirajzolódik, hogy az egyes járásokban melyek azok a fő jellemzők, amelyek a szociális jellegű foglalkoztatást megvalósító szociális szervezeteket jellemzik. A fentiekben elsősorban a meglévő adatsorokat elemeztük, melyből levontuk az adott járásokra vonatkozó következtetéseket. Ezek a következtetések a Tiszaújvárosi járásra és a Mezőkövesdi járásra irányadók. A továbbiakban a Miskolci járás adatainak az önálló elemzését végezzük el. Az így kapott adatok fényében pedig azoknak a jogi kérdéseknek az elemzését valósítjuk meg, melyek a feldolgozott adatokból és tendenciákból megítélésünk szerint kiemeleten fontosak a szociális alapú foglalkoztatás és a társadalmi vállalkozások továbbfejlesztése vonatkozásában.

3. A Miskolci járás adatai

8. ábra

Munkanélküliségi adatok a Miskolci járásban 2008–2017

A két periféria jellegű járástól eltérően a Miskolci járás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a centrum szerepét tölti be

A Miskolci járásban a két periférijárástól eltérően, sokkal inkább jellemzőek az országos adatok és tendenciák. A munkanélküliség 2009-től kezdve csökkenő tendenciákat mutat, és a munkanélküliségi ráta 2009-hez képest kevesebb mint felére csökkent. A régióban betöltött vezető szerep érvényesül abban a tendenciában, hogy a 2017-es 5,58 százalékos munkanélküliségi ráta a vizsgált három járás közül a legjobb értékeket éri el, ami még közel 1/3-ával rosszabb mutató az országos átlaghoz képest.

3.1. A szociális szervezetek nevére és a fő tevékenységi körökre vonatkozó szabályok

A Miskolci járásban is jellemző az a Mezőkövesdi és Tiszaújvárosi járásban kimutatott tendencia, hogy 2011-től kezdődött a szervezetek alapítása. E járásban azonban 2017-ig folyamatos a szervezetek alapítása, és nem zárult le az első támogatási időszak végéig. A szervezetek neve nem tükrözi a tényleges tevékenységi területet, és itt is jellemző az a tendencia, hogy a törvényességi felügyeletet ellátó cégbíróság a szervezet nevének és a főtevékenységének összhangjára nem ügyel, sok esetben a két terület köszönőviszonyban sincs egymással. A járásban vizsgált 134 szervezetből komolyabb következtetéseket lehet levonni a járás gazdasági tevékenységeinek jellegére.

Mezőgazdasági tevékenység	
0113 Zöldségféle, dinnye, gyökér-, gumós növény termesztése	5
0146 Sertéstenyésztés	
0150 Vegyes gazdálkodás	2
0161 Növénytermesztési szolgáltatás	
1011 Húsfeldolgozás, -tartósítás	2
1032 Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	
1051 Tejtermék gyártása	
1089 M. n. s. egyéb élelmiszer gyártása	
1039 Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	

9. ábra

Mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó szociális szervezetek

A 134 szervezetből 16 végez mezőgazdasági főtevékenységet, melynek meghatározó hányada a növénytermesztéshez és feldolgozáshoz (9, beleértve a vegyes gazdálkodást) míg kisebb része (7, beleértve a vegyes gazdálkodást) kötődik. A tevé-

kenység jellege szerint leginkább az alapanyag-termesztés a meghatározó (9) míg az elsődleges és másodlagos feldolgozás és gyártás erős kisebbségben van (6). A feldolgozás leginkább Miskolchoz, míg az alapanyag-termesztés a szövetkezetek között jelentős kisebbségben lévő perifériatelepülésekhez kötődik.

Egyéb gyártás és kezelés	
1439 Egyéb kötött, hurkolt ruházati termék gyártása	
1624 Tároló fatermék gyártása	
1629 Egyéb fa-, parafatermék, fonott áru gyártása	2
1812 Nyomás (kivéve: napilap)	
2110 Gyógyszeralapanyag-gyártás	
2511 Fémszerkezet gyártása	
2561 Fémfelület-kezelés	
2830 Mezőgazdasági, erdészeti gép gyártása	
3109 Egyéb bútor gyártása	

10. ábra

Egyéb gyártási és kezelési tevékenységgel foglalkozó szociális szövetkezetek

A zömében Miskolchoz kötődő gyártási és kezelési tevékenységek köre maga is széles kört ölel fel. Leginkább a Bükk közelsége miatt a fafeldolgozás az elsődleges (3), de a diósgyőri acélgyártás több évtizedes hagyományai miatt komoly jelentősége van a fémipari és gépgyártásnak is (3). A város iparának szerkezetére jellemző nyomdászat és gyógyszergyártás is vonz hasonló tevékenységi körben működő szövetkezeteket.

A városban működő egyetem műszaki jellege kihat a tevékenységekre is, ezért a két másik járástól eltérően a Miskolci járásban vannak kifejezetten környezetvédelmi tevékenységgel is foglalkozó szövetkezetek. (3 db)

Ártalmatlanítás, környezetvédelem
3700 Szennyvíz gyűjtése, kezelése
3821 Nem veszélyes hulladék kezelése, ártalmatlanítása
3832 Hulladék újrahasznosítása

11. ábra

Ártalmatlanítási, környezetvédelmi tevékenységgel foglalkozó szociális szövetkezetek

A többi járástól eltérően a Miskolci járásban markáns és meghatározó elem az építőipar is, mely két fontos területen és építés és a belsőépítés-szerelés területén inspirált szövetkezeteket arra, hogy főtevékenységüket e területen fejtsék ki.

Építés	
4110 Épületépítési projekt szervezése	2
4120 Lakó- és nem lakóépület építése	5
4211 Út, autópálya építése	
4339 Egyéb befejező építés m. n. s.	2
4399 Egyéb speciális szaképítés m. n. s.	
Szerelés, javítás	
3312 Ipari gép, berendezés javítása	
4321 Villanyszerelés	
4322 Víz-, gáz-, fűtés-, légkondicionáló-szerelés	2
4332 Épületasztalos-szerkezet szerelése	

12. ábra

Építési, szerelési, javítási tevékenységgel foglalkozó szociális szövetkezetek

Az építés területén a szövetkezetek zömében lakóépületek építésével foglalkoznak (5) ezen kívül a fővállalkozó tevékenység és a befejező építés említhető meg. (2) Az épület-energetikai pályázatok hatása, hogy többen is foglalkoznak víz- és gázszerelési tevékenységgel.

A kereskedelem a Miskolci járásban is fontos tevékenység. A kereskedelem majd minden ága képviselteti magát.

Kis- és nagykereskedelem	
4511 Személygépjármű-, könnyűgépjármű kereskedelem	2
4611 Mezőgazdasági termék ügynöki nagykereskedelme	
4631 Zöldség-, gyümölcs-nagykereskedelem	
4669 Egyéb m. n. s. gép, berendezés nagykereskedelme	
4711 Élelmiszer jellegű bolti vegyes kiskereskedelem	
4721 Zöldség, gyümölcs kiskereskedelme	
4729 Egyéb élelmiszer-kiskereskedelem	
4752 Vasáru-, festék-, üveg-kiskereskedelem	
4763 Zene-, videófelvétel kiskereskedelme	
4771 Ruházat kiskereskedelme	

4776 Dísznövény, vetőmag, műtrágya, hobbyállat-eledelek kiskereskedelme	
4778 Egyéb m. n. s. új áru kiskereskedelme	3
4789 Egyéb áruk piaci kiskereskedelme	
4799 Egyéb nem bolti, piaci kiskereskedelem	

13. ábra

Kereskedelmi tevékenységgel foglalkozó szociális szervezetek

A sokszínű tevékenységi körből a gépjármű-kereskedelem (2) és a többféle tevékenységre is ráhúzható egyéb áruk kereskedelme érdemel említést. (3)

A szervezetek jellegéből adódón képesek felvállalni a nagykereskedelmi tevékenységeket is (4 tevékenységi kör), azonban a legtöbb szervezet megmarad a kiskereskedelmi tevékenységnél, mint főtevékenységnél. (13)

A Miskolci járás területén működő szervezetek döntő többsége szolgáltatással foglalkozik. (70)

A szolgáltatás körében bizonyos tevékenységek köré további csoportok állíthatók fel. Ezek a következők: fuvarozás (2), vendéglátás (8), tanácsadás (7), kutatás (3), egyéb szolgáltatás (19), humánszolgáltatás (11), oktatás (12) és egyéb közösségi társadalmi tevékenység (8).

Szállítás, fuvarozás	2	
4941 Közúti áruszállítás		2
Vendéglátás	8	
5520 Üdülési, egyéb átmeneti szálláshely-szolgáltatás		2
5610 Éttermi, mozgó vendéglátás		3
5629 Egyéb vendéglátás		3
5630 Italszolgáltatás		
Tanácsadás	7	
6202 Információtechnológiai szaktanácsadás		
7022 Üzletviteli, egyéb vezetési tanácsadás		3
7219 Egyéb természettudományi, műszaki kutatás, fejlesztés		
7311 Reklámügynöki tevékenység		
7410 Divat-, formatervezés		
Kutatás	3	
7219 Egyéb természettudományi, műszaki kutatás, fejlesztés		
7490 M. n. s. egyéb szakmai, tudományos, műszaki tevékenység		2
Egyéb szolgáltatás		19

6820 Saját tulajdonú, bérelt ingatlan bérbeadása, üzemeltetése	
7739 Egyéb gép, tárgyi eszköz kölcsönzése	
8020 Biztonságrendszer-szolgáltatás	3
8110 Építményüzemeltetés	3
8121 Általános épülettakarítás	
8211 Összetett adminisztratív szolgáltatás	
8230 Konferencia, kereskedelmi bemutató szervezése	
8299 M. n. s. egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás	
8412 Egészségügy, oktatás, kultúra, egyéb szociális szolgáltatás (kivéve: társadalombiztosítás) igazgatása	2
8425 Tűzvédelem	
9602 Fodrászat, szépségápolás	2
9604 Fizikai közérzetet javító szolgáltatás	2
Oktatás	12
8532 Szakmai középfokú oktatás	
8551 Sport, szabadidős képzés	2
8553 Járművezető-oktatás	
8559 M. n. s. egyéb oktatás	8
Humánszolgáltatás	11
8690 Egyéb humán-egészségügyi ellátás	
9001 Előadó-művészet	
9313 Testedzési szolgáltatás	3
9319 Egyéb sporttevékenység	3
9321 Vidámparki, szórakoztatóparki tevékenység	
9329 M. n. s. egyéb szórakoztatás, szabadidős tevékenység	2
Egyéb közösségi társadalmi tevékenység	8
9499 M. n. s. egyéb közösségi, társadalmi tevékenység	

14. ábra

Szolgáltató tevékenységgel foglalkozó szociális szervezetek

A szolgáltatási szektor elemzéséből kiderül, hogy itt is az egyéb tevékenységként sok kisebb tevékenységet magában foglaló, ún. gyűjtő tevékenységi körök a legnépszerűbbek. Sok szervezet azonban a bevezetőben kialakított közösségi és társadalmi tevékenységet úgy értelmezi, hogy ezt vette fel főtevékenységének. Ezen szervezetek, bár más forrásból is kaphatnak, mint nonprofit szervezetek támogatást, csak nehezen tudnak eleget tenni azon előírásnak, hogy meghatározott számú szervezeteti tagot a saját bevétel terhére a támogatási időszakot követő fenntartási időszakban is

továbbfoglalkoztassák. Ezért a 8 ilyen szervezet közül csak 3 van jelenleg működő státusban, a többi kénysztörlesztés, felszámolás vagy végelszámolás alatt áll.

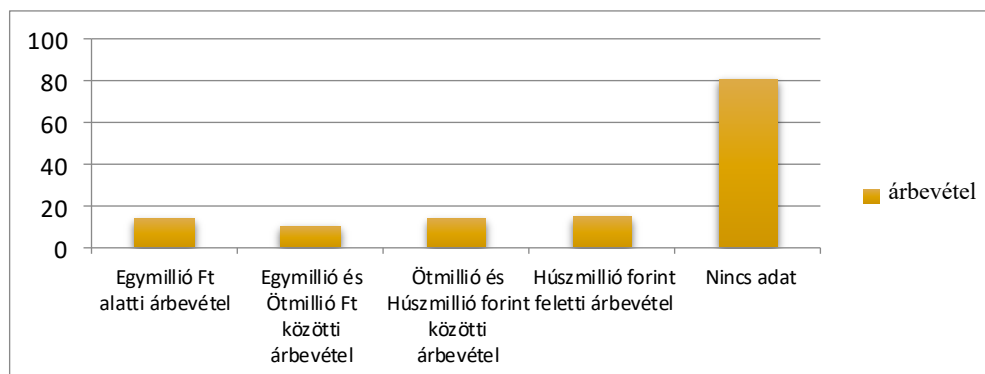
3.2. Az alaptőke, a nettó árbevétel és a tevékenység viszonya

15. ábra

Szociális szervezetek megoszlása alaptőke alapján

A Miskolci járásban az alaptőke és az árbevétel, valamint a támogatások arányának vizsgálata során megállapítható a Mezőkövesdi és Tiszaújvárosi járásban levont következtetések helytállósága. A szervezetek döntő része kihasználja a nettó alaptőke előírás hiányát és komoly gazdasági tevékenységét is tőke hiányában, kizárólag a támogatásokra pályázva kezdi meg. Az államtól kapott támogatásokat nem tüntetik fel árbevételeként, ezért éves beszámolóik adattartalmából nem állapítható meg, hogy milyen árbevételel rendelkeztek. A beszámolókból ezek az adatok hiányoznak. A 134 szervezet 2018-as adatai között 53 tüntet fel árbevételt.

16. ábra

Nettó árbevétel szerinti megoszlás

A diagram elemzéséből megállapítható, hogy a szövetkezetek döntő többsége nem felel meg az életképességi szabályoknak. A kötelező adatokat nem adja meg a cég-bíróság felé megtett beszámolójában. Tekintetbe véve, hogy 7 főből álló szövetkezet munkabérgénye, minimálbérrel számolva is megközelíti a kétmillió forintot, gazdaságilag életképesként az ötmillió forint árbevétel feletti 29 szövetkezet jellemezhető, mely a Miskolci járás szövetkezeteinek 21,6 százaléka. A legnagyobb árbevételt produkáló szövetkezetek a kereskedelem és a gépgyártás területén dolgoznak, azonban a mezőgazdasági feldolgozással foglalkozó szövetkezetek közül elérik többen az 50 millió forint feletti kategóriát.

Az előző részekben ismertetett adatok alapján kirajzolódik a vizsgált három járás karaktere, mely a társadalmi vállalkozások, azon belül is elsősorban a szociális szövetkezetekkel kapcsolatos. A kirajzolódó karakterek viszont olyan jogi kérdéseket alapoznak meg, melyek vizsgálata fontos lehet, ha és amennyiben a jogalkotó ténylegesen tervezi a szociális szövetkezeti struktúra fejlesztését. Illetve olyan kérdésekről van szó, melyek a gyakorlat szempontjából is kiemelten fontosak. Két fő témakört szeretnénk röviden kiemelni:

- a szociális szövetkezetek nevére vonatkozó szabályok
- alaptőke kérdése

A tanulmányunk további részében a fenti kérdésekre keresünk választ, illetve fogalmazunk meg javaslatokat.

4. A szociális szövetkezetek nevére és a fő tevékenységi körökre vonatkozó szabályok

Ahogy azt említettük is és a fenti adatokból kitűnik 3 járás összesen 134 szociális szövetkezetének cégadatait vizsgáltuk meg. A korábbi fejezetekben elsősorban a számszerűsíthető adatokat elemeztük. A szociális szövetkezetek vonatkozásában azonban fontos külön vizsgálni a nem számszerűsíthető kérdéseket is. Ezek közé tartozik a szociális szövetkezetek nevével kapcsolatos kérdés is. A név kiválasztásánál törvényi elvárás, hogy tartalmaznia kell a szociális szövetkezet fő tevékenységére utaló megjelölést, valamint a „szociális szövetkezet” megnevezést.¹⁵ Ehhez kapcsolódóan a névválasztásra vonatkozóan több olyan jogi alapelvet is figyelembe kell vennie az alapítónak, amelyet a Ptk. Személyek joga könyv is megfogalmaz. A fenti követelményeken túl mindenképpen figyelnie kell az alapítónak a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság elvére.¹⁶ A névkizárólagosság elve alapján a szociális szövetkezetnek olyan nevet kell választania, mely egyedi és más, a cégbejegyzésben szereplő vagy bejegyzés alatt álló cég nevével nem ütközik.¹⁷ Ezt egészíti ki a névvalódiság elve. A névvalódiság elve szerint a jogi sze-

¹⁵ *Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára.* OFA, 2019.

¹⁶ BARZÓ Tímea: Személyiségvédelem. In: *Civilisztika I.* (Szerk.: Barzó Tímea – Papp Tekla), Dialóg Campus, Budapest, 2018, 223.

¹⁷ PAPP Tekla: Névfoglalás. In: *Társasági jogi lexikon.* (Szerk.: Dúl et al.): Dialóg Campus, Budapest, 2019, 194.

mély neve nem kelthet a valósággal ellentétes látszatot.¹⁸ A szociális szövetkezetnek tehát olyan nevet kell találnia, mely tartalmazza a cég megjelölését és a főtevékenységi körét magyarul és a névszabatosság szabályai alapján a magyar nyelvhelyesség szabályainak megfelelően.

A vizsgált adatok alapján a szociális szövetkezetek próbálnak megfelelni ezeknek a követelményeknek, de több esetben nem sikerül maradéktalanul. Ami azonban ennél is érdekesebb: a névfoglalás követelményének teljesen meg nem felelő szociális szövetkezetek bejegyzésére is van sajnos példa. Ez annak a fényében lehet különösen problémás, hogy a névben vállalt fő tevékenységi kör és a fő tevékenységként megjelölt tevékenység nincs összhangban. A szociális szövetkezetekre vonatkozó szabályok szerint a névnek tartalmaznia kell a fő tevékenységre vonatkozó utalást is. A vizsgált szociális szövetkezetek esetében azonban több esetben ez nem sikerült. Találkoztunk olyan ma is működő szociális szövetkezettel, mely nevében építőipari szociális szövetkezet volt, de a fő tevékenységi köre „Üdülési, egyéb átmeneti szálláshely-szolgáltatás”, de működik olyan állattenyésztő szociális szövetkezet, melynek a fő tevékenységi köre „Csomagküldő, internetes kiskereskedelem” szolgáltatás. A névadásra vonatkozó rendelkezések minden szociális szövetkezetre egyaránt vonatkoznak. A névre vonatkozó szigorúbb ma is hatályos szabályok 2018. január 1-jétől alkalmazandóak az összes szociális szövetkezetre, a már a hatálybalépés időpontjában működő szövetkezetekre is. Így a hatálybalépéskor már működő, de a szabályoknak nem megfelelő szövetkezeteknek a nevét módosítania kellett.

Mindenesetre az tény, hogy működnek olyan szociális szövetkezetek, melyek nevében a fő tevékenységi kör és a ténylegesen végzett fő tevékenységi kör nincs összhangban. Mindenképpen egy konzekvens szigorúság elvárható lenne a cégbíráóságok részéről a megfelelő rugalmasság mellett. Hiszen nem az a cél, hogy a szociális szövetkezet alapítása akadályozott legyen, hanem törvényes.

A fentiekben túl azonban egy kérdésre nem terjed ki a szövetkezeti szabályozás, ami előidézheti a név és a tevékenység közötti disszonanciát, s így a jogsértést. Ha a szociális szövetkezet megváltoztatja a fő tevékenységi körét az vajon maga után vonja-e a névváltoztatási kötelezettséget? Meglátásunk szerint ugyanis egyes esetekben ez is előidézője lehet a fentiekben jelzett probléma kialakulásának. A fő tevékenységi kör módosítása megtörténik, a név viszont változatlan marad. A kérdés, hogy ténylegesen jogellenes-e a helyzet. A szabályok az alapítás kapcsán írják elő a névre vonatkozó szabályokat. A név azonban sosem egy pillanatig tart, amíg a szociális szövetkezet működik, azt viseli. Mindvégig a szabályoknak megfelelően kell viselnie, így meglátásom szerint a fő tevékenység módosításával szükségessé válhat a név módosítása is. Mindezekhez szükséges megemlíteni azt a problémakört is, hogy a szociális szövetkezetek egy bizonyos köre a fő tevékenységi körén kívül olyan egyéb tevékenységeket is megjelöl, amely nem tartozik szorosan a fő tevékenységi körhöz. Hogy konkrét példát említsünk: találtunk olyan szociális szövetkezetet, mely nevében foglalkoztatással összefüggő szociális szövetkezetként

¹⁸ BARZÓ: i. m. 223.

határozta meg magát. A fő tevékenységi körét éttermi mozgó vendéglátásként határozta meg. Ehhez képest a tevékenységi körök között szerepel a gyermekek napközbeni ellátása, munkaerő-kölcsönzés, építési területek előkészítése is. A szövetkezetet 200 000 Ft alaptőkével hozták létre. A vállalt tevékenységi körök sokszínűsége és költségigénye nincs egyensúlyban az alaptőkével. Azonban nagyobb probléma, hogy a munkaerő-kölcsönzés is megjelenítésre került a tevékenységek között. A kiindulásban még nincs hiba, hiszen kft. vagy szövetkezet végezhet munkaerő-kölcsönző tevékenységet. Azonban csak olyan szövetkezet lehet munkaerő-kölcsönző cég, mely a 118/2001. (VI. 30.) Korm. rendelet alapján 15 000 000 Ft vagyoni biztosítékot letétbe helyezett. A szociális szövetkezet alaptőkéje és a kötelező vagyoni biztosíték között hatalmas az értékbeli különbség. Így eléggé disszonáns lenne, ha ténylegesen folytathatna ilyen tevékenységet. Ezen felül pedig a székhely szerinti kormányhivatalnál nyilvántartásba kell vetetnie magát munkaerő-kölcsönző céggént. Az említett szövetkezet nem található meg a listában. Ez egy példa, de a vizsgált szociális szövetkezetek zöménél találunk olyan tevékenységi köröket, amelyeket elsősorban haszonszerzési célzat jellemzi, és nem igazodik a fő tevékenységi körhöz. Ezen tevékenységek halmozása volt az indoka annak, hogy a jogalkotó elrendelte, hogy a szociális szövetkezet nevében a fő tevékenységi kört is meg kell jelölni. Ezt külön ki is emelte a módosítást elrendelő jogszabály miniszteri indokolása:

*„A szociális szövetkezetek esetében nem ritka ellenőrzési tapasztalat, hogy a törvényben meghatározott céltól eltérő olyan tevékenységet folytatnak (vendéglátóipar, call-center, ügyfélszolgálat működtetése, építőipar stb.), melyek többsége ellátható hagyományos munkaviszony (esetleg munkaerő-kölcsönzés) keretében is. Ezekben az esetekben nyilvánvaló, hogy a szociális szövetkezeti foglalkoztatási formát csak a kedvezőbb jogszabályi környezet miatt veszik igénybe. Ennek következtében indokolt a tevékenységi körnek a törvényi célnak megfelelő korlátozása.”*¹⁹ Azonban a fenti példákban is kitűnik, hogy a szabálynak tényleges korlátozó hatása nincs, mivel a fő tevékenységi kör megjelölése nem gátolja a szövetkezetet az egyéb tevékenységek folytatásában, és ez irányú vizsgálatot a cégbíróságok sem folytatnak le. Erre talán megoldás lehet az Országos Szövetkezeti Tanács egykori javaslata, mely szerint a Szvt. 14. § (1) bekezdés kiegészülne a szociális szövetkezetek típusai szerinti csoportosítással. Ez ugyanis rendszerelvűen keretet adna a szociális szövetkezeti tevékenységeknek. Javaslataik alapján megkülönböztetnének:

- Szociális ellátást szolgáltató szövetkezeteket,
- Hátrányos helyzetűek foglalkoztatási integrációját biztosító szociális szövetkezeteket,
- Helyi közösségi szükségleteket kielégítő szociális szövetkezeteket,
- Közösségi vállalkozásokként működő szociális szövetkezeteket,
- Foglalkoztatást szervező szociális szövetkezeteket.²⁰

¹⁹ T/12732. számú törvényjavaslat 34. §. (2) függő miniszteri indoklás.

²⁰ Az Országos Szövetkezeti Tanács 2016. november 2-án kelt levele Varga Mihály részére. http://www.oszt.hu/sites/default/files/csatolmanyok/szoc.szovetkezet_szabalyozas_velemen_16_11_02.pdf, 2019. december 28.

4.1. Alaptőke, cégforma és tagság

A szociális szövetkezetet el tudjuk helyezni a társadalmi vállalkozások kategóriáján belül. A társadalmi vállalkozás a szövetkezeti formán kívül több más cégformát is ölthet. A hazai rendszerben a jogalkotó azonban mégis a szövetkezeti formát preferálja. Önmagában nem a formának van jelentősége a társadalmi vállalkozások esetében, hanem az elérendő célnak. A társadalmi vállalkozások működésének a célja valamilyen a társadalom számára hasznos tevékenység. A fentebbiekben is láttuk, hogy ez szinte bármilyen szolgáltatás vagy tevékenység lehet. Az általunk vizsgált csoportja a társadalmi vállalkozásoknak a szociális szövetkezet. Ahogy azt a fentiekben is írtuk, ennek a formának a társadalmi szerepe, hogy a hátrányos helyzetű személyeket átsegítse az elsődleges munkaerőpiacra. Ezzel párhuzamosan azonban megtestesít még egy célt is, még hozzá a foglalkoztatás elősegítésével a helyi piac kialakításában is fontos szerepet játszana. Valószínűleg ez is játszik közre abban, hogy a legkülönbözőbb tevékenységi körökkel alapítják őket. A meghatározott cél okán érthető az is, hogy a szociális szövetkezet esetében nincs meghatározott minimum alaptőke, hiszen olyan tagok toborzásáról van szó, akiknek szinte semmije sincs. Azonban éppen a fő tevékenységi körök sokszínűségéből adódóan ez megnyitja egy fentebb már említett jogi kiskapu lehetőségét is. Hiszen olyan tevékenységek gyakorlására van lehetőség, amelyeket akár bt., kkt. vagy éppen kft. keretében is meg lehet valósítani. Könnyen előfordulhat olyan konstrukció is, hogy bt. vagy kkt. helyett kerül alapításra szociális szövetkezet. Ebben az esetben a felelősség csak korlátozott lesz, ami sokkal jobban védi a tagot. A fentiekben kifejtettek szerint érthető, hogy a szociális szövetkezet a korlátolt felelősség elvére épül, de magában rejti a visszaélés lehetőségét is természetesen. Ez a veszély még akkor is fennáll, ha a tagok között kell, hogy legyen önkormányzat vagy jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezet. Talán ennél is csábítóbb lehet az a megoldás, hogy a szociális szövetkezet bizonyos esetekben a kft. alternatívája legyen a meg nem határozott alapítási összeg okán.

A felelősségi kérdések azonban a fentiek fényében rávilágítanak még egy problémára. A jogszabályok nem limitálják, hogy az önkormányzat vagy a karitatív szervezet egyszerre mennyi szociális szövetkezet tagja lehet. Ami mondjuk annak a fényében is érdekes lehet, ha egy településen több szociális szövetkezet is működik. Nem szükségszerű, hogy mindegyiknek tagja legyen, de nagy eséllyel egynél többnek lesz alapító tagja. A kérdés még akkor is nyitva marad, ha elfogadjuk azt a módszertani felosztást, hogy a megalapított szövetkezet fő karaktere határozza meg az önkormányzati szerepvállalás mértékét. Ebben a felosztásban megkülönböztetünk:

- Nem vállalkozás szemléletű szövetkezeteket
- Támogatásorientált szövetkezeteket
- Vállalkozói szemléletű szövetkezeteket²¹

Az első két forma megköveteli az önkormányzat aktív működését, ami jelentős mértékben befolyásolhatja a fenntarthatósági politikát. Az első kategóriában első-

²¹ Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára. OFA, 2019, 62.

sorban szociális célok teljesítése a prioritás. Ezek jellemzően önkormányzati indítatásra, szociális jelleggel, a közfoglalkoztatás talaján indított szervezeteket jelentenek, melyek működése hosszú távon nem fenntartható. Valamivel proaktívabb a támogatásorientált szociális szervezet, mely a támogatási lehetőségek meglétét tartja hangsúlyosnak a fenntartható működéshez. Fenntarthatóság szempontjából stabilabb koncepció mentén szerveződik. Azonban még mindig az önkormányzat aktív szerepvállalása a meghatározó. A vállalkozói szemléletű szervezetek esetében az önkormányzat szerepe viszont minimális, csupán egy tag. A szervezet ebben az esetben inkább működik mikrovállalkozásként, mint az önkormányzati feladatok kiterjesztett végrehajtójaként. Ezért is kérdéses, hogy az önkormányzat fel tudja-e mérni helyesen a saját teherbíró képességét. Másrészt az önkormányzat szerepvállalása a normál szervezeti elvekkel szembenelő sajátos jogi konstrukciót alakított ki, melyben a felek nem feltétlenül egyenrangúak.²² Az első két kategóriában jelentkezik az önkormányzati túlsúly.²³ A fentiekből adódóan kiemelendő, hogy szükség van mindhárom szervezeti karakterre, de leginkább a vállalkozási szemléletű szervezetekre van szükség, mivel azok fogják megalapozni az adott térség gazdaságát. Ennek egyik fő megszervezési módja a rövid ellátási láncok kialakítása lehet majd.

Összegzés

A kutatás tanulságaként levonható megállapításaink a következők: a szociális szervezeti forma a tevékenység végzésétől függetlenül kevés alaptőkével lehetővé teszi a tevékenység megkezdését. A személyegyesítő jellegű szervezetekben a demokratikus jellegű legfőbb szerv működése során mindenkinek beleszólása van a stratégiai kérdésekben való döntésbe, aki a minimális tőkeszolgáltatási kötelezettségének eleget tett. Minimális tőkekövetelmény hiányában a tevékenység elkezdéséhez kapcsolódó tőke kizárólag támogatásokból valósul meg. A Miskolci járás jellemzője, hogy a legnagyobb lakosságsszámmal rendelkezik a régió járásai közül. A megyei járásai közül itt érvényesül a nagyvárosi jelleg. A tevékenységek közül, melyek a 134 szervezethez kötődnek, a szolgáltatási piac áll döntő többséggel. Azonban a gyártás, feldolgozás és az alapanyag-előállítás is meghatározó. Az ipari területek közül a leginkább jellemző az építőipar, a kereskedelmi jellegű szervezetek közül a kiskereskedelem dominanciája jellemző. A szervezetek egy része a társadalmi tevékenységet választotta fő tevékenységének, ezek közül a döntő többség

²² Gondolunk itt elsősorban az önkéntesség alapelveire. A jogszabályok alapján a szociális szervezetnek kötelezően kell, hogy legyen önkormányzat vagy karitatív szervezet tagja.

²³ Az önkormányzati szerepvállalással kapcsolatosan az egyik jelentős álláspont pont annak az elutasítása. Ennek részleteibe a tanulmány keretei között részletesebben nem tudunk belemenni, de az érdeklődők figyelmébe ajánljuk: *Állásfoglalás a szociális szervezetekben kötelező önkormányzati/karitatív szervezeti tagságról és a fő tevékenység névben viseléséről*. Szociális Szervezetek Országos Szövetsége, <http://szoszov.hu/sites/default/files/letoltheto/allasfoglalasaszocialisszervezetekbenkotelezoonkormanyzatitagsagrolvegso.pdf>, 2019. december 28.

sége már megszűnt, vagy a megszűnés fázisába került. A Miskolci járás szövetkezeinek döntő többsége 100 000 Ft alatti alaptőkével rendelkezik. Mindössze három olyan szövetkezet van, melynek az alaptőkéje meghaladja az egymillió forintot. A gazdasági életképesség legfontosabb mérőszáma a nettó árbevétel, melyről a Miskolci járásban a szövetkezetek 2/3-a nem szolgáltat adatot. Az adatot szolgáltató szövetkezetek közül azonban közel 40 százalék produkált a 2018-as gazdasági évben olyan árbevételt, mely alkalmassá teszi őket arra, hogy teljesíteni tudják a fenntartási támogatásukhoz kapcsolódó továbbműködési kötelezettségüket. Érdekes módon a legnagyobb árbevételt produkáló szövetkezetek közül a tevékenységük jövedelemtermelő képességére nem lehet levonni releváns következtetést. A kiskereskedelem, az építés és a mezőgazdasági feldolgozás is szerepel a legjobban működő szövetkezetek tevékenységi körei között.

A másik két vizsgált járásban az adatok helyzetükből adódóan némileg más arányokat mutatnak. Egyrészt az ott élők esetében más igények merülnek fel a többi vizsgált járáshoz képest, kevés a tevékenységek közötti átfedés. A Mezőkövesdi járásban és a Tiszaújvárosi járásban elsősorban a szolgáltatás preferált, másrészt az egyes járások adottságai okán is jól kivehető különbségek alakultak ki.

Általános jellemző mindhárom járásban, hogy szinte a semmiből alakítanak szövetkezeteket, melyek elsősorban csak a kiírt pályázatok felhasználására és elköltésére alakulnak meg. Tényleges tevékenység, mely nettó árbevételben is kimutatható, a szövetkezetek 1/3-a által végzett tevékenység. A fentiekén túl a tagság és a névviselés is olyan kérdéseket vetnek fel, melyek nemcsak a lokális vizsgálatokban, hanem akár országos összehasonlításban is kimutatható lenne. Sajnos a jogalkotó, véleményünk szerint, nem igazán találta meg a középutat a rugalmasítás és a strict szabályozás között, pedig erre mindenképpen törekednie kellene.

Felhasznált irodalom

- [1] *Állásfoglalás a szociális szövetkezetekben kötelező önkormányzati/karitatív szervezeti tagságról és a fő tevékenység névben viseléséről.* Szociális Szövetkezetek Országos Szövetsége, <http://szoszov.hu/sites/default/files/letoltheto/allasfoglalasaszocialisszovetkezetekbenkotelezoonkormanyzatitagsagrolvegso.pdf>, 2019. december 28.
- [2] Az Országos Szövetkezeti Tanács 2016. november 2-án kelt levele Varga Mihály részére. http://www.oszt.hu/sites/default/files/csatolmanyok/szoc_vetkezet_szabalyozas_velemeney_16_11_02.pdf, 2019. december 28.
- [3] BAK Klára – RÉTI Mária: Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung. *JAEL* 2013/8., 5–22.
- [4] BARZÓ Tímea: Személyiségvédelem. In: *Civilisztika I.* (Szerk.: Barzó Tímea – Papp Tekla), Dialóg Campus, Budapest, 2018, 185–263.

-
- [5] BERECK Ádám – BARTHA Zoltán: A társadalmi vállalkozások piaci bevételszerző képességének meghatározó tényezői. *E-CONOM* 2019/1., 102–107. (Doi: 10.17836/EC.2019.1.102)
- [6] BOBVOS Pál: Szociális juttatások a fel nem osztható alap terhére. *Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica* 2016/79., 111–117.
- [7] BOBVOS Pál: *Szövetkezeti jog: a Polgári Törvénykönyv alapján*. SZTE ÁJK, Szeged, 2016.
- [8] BOZSIK Sándor – SZEMÁN Judit – MUSINSZKI Zoltán: A társadalmi vállalkozások finanszírozási modelljeinek összefoglalása és adaptációja a B.-A.-Z. megyei problémákra. In: *Pénzügy-számvitel füzetek IV.* (Szerk.: Bozsik Sándor), Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2019, 40–49.
- [9] CSÁK Csilla: A mezőgazdasági tevékenység végzésének szervezeti és funkcionális keretei. In: *Szociális farmok létrehozása Magyarországon* (szerk. Csák Csilla et al.), Szimbiozis Alapítvány–Nyitott Könyvműhely, Miskolc, 2015, 162–171.
- [10] CSÁK Csilla: A szövetkezeti hitelintézetek identitása. *Szövetkezés* 2012/1–2., 93–99.
- [11] *European Job Monitor 2019*. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef19036en.pdf, 2019. december 2.
- [12] G. FEKETE Éva – BERECK Ádám – KÁDÁRNÉ HORVÁTH Ágnes – KISS Julianna – PÉTER Zsolt – SIPOSNÉ NÁNDORI Eszter – SZEGEDI Krisztina: *Alap kutatás a társadalmi vállalkozások működéséről*. Zárótanulmány az OFA Országos Foglalkoztatási Közhasznú Nonprofit Kft. megbízásából, a GINOP-5.1.2-15-2016-00001 *PiacTárs* kiemelt projekt keretében. Miskolc, 2017.
- [13] LIPTÁK Katalin – SZENDI Dóra – MUSINSZKI Zoltán: Munkaerő-piaci folyamatok elemzése az Abaúji térségben. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek* 2019/2., 22–30.
- [14] LIPTÁK Katalin: Kistérségi szintű HDI becslés az Észak-magyarországi régióban. In: *Doktoranduszok Fóruma 2009. A Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa*, Miskolci Egyetem Innovációs és Technológia Transzfer Centrum (szerk.: Karajz Sándor), Miskolc, 2009, 7.
- [15] LIPTÁK Katalin: Változó munkaerőpiac?! Munkaerő-piaci előrejelzés az Észak-magyarországi régióban. *Területi Statisztika* 2014/3., 220–236.
- [16] *Módszertani kézikönyv szociális szövetkezetek számára*. OFA, 2019.,
- [17] OLAIOS István – PRUGBERGER Tamás: A szövetkezet intézményének új jogi szabályozása. *Jogtudományi Közlöny* 2001/12., 459–470.
- [18] PAPP Tekla: Névfogalás. In: *Társasági jogi lexikon* (szerk.: Dül et al.), Dialóg Campus, Budapest, 2019, 194.

-
- [19] PRUGBERGER Tamás – KÁROLYI Géza: A szövetkezet, mint gazdasági, szociál- és foglalkoztatáspolitikailag jelentős jogalany. In: *Jogi Személyek az új Polgári Törvénykönyvben.* (Szerk.: Gondosné Pusztahelyi Réka), Novotni Kiadó, Miskolc 2013, 187–212.
- [20] RÉTI Mária: *Mit biztosít ma a jogszabályi háttér Magyarországon a szociális szövetkezetekkel kapcsolatban?* <http://szoszov.hu/dr-reti-maria-mit-biztosit-ma-a-jogszabalyi-hatter-magyarorszagon-a-szocialis-szovetkezetekkel>, 2017. február 28.
- [21] RÉTI Mária: A magyar szövetkezeti jog szabályozási hagyományairól. *Szövetkezés* 2015/1., 19–41.
- [22] RÉTI Mária: Globalizáció – Fenntarthatóság: A szövetkezeti forma előnyeiről, a szövetkezetek eredményeiről, a szövetkezeti jog jelentőségéről. *Szövetkezés* 2016/1., 18–40.
- [23] SZEMÁN Judit: A szociális szövetkezetek működésének tapasztalatai Magyarországon. In: Torgyik Judit (szerk.): *Néhány társadalomtudományi kutatás és innováció.* International Research Institute s.r.o., Komárno 2018, 60–68.
- [24] T/12732. számú törvényjavaslat 34. §. (2) bekezdéséhez fűzött miniszteri indoklás.